

Originalni članci/ INTELEKTUALNI RAZVOJ MLADIH IZ
Original articles ALKOHOLIČARSKIH PORODICA

INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF THE
YOUNG FROM ALCOHOLIC'S FAMILIES

Correspondence to:

mr Ljiljana Simonović Grujić

Gimnazija u Vranju,
17500 Vranje Partizanska 12
Mob: 064-206-17-21
E-mail: ljiljanasimon@ptt.rs

Ljiljana Simonović Grujić¹, Slađana Jović²
Ana Stefanović³

¹Gimnazija u Vranju, Srbija, ²Medicinski fakultet u Nišu- Katedra za
socijalnu medicinu i higijenu sa medicinskom ekologijom, Niš, Srbija,
³Institut za javno zdravlje, Niš

Ključne reči

intelektualni razvoj, teškoće u učenju,
mladi iz alkoholičarskih porodica

Key words

intellectual development, learning prob-
lems, young of alcoholic's family

Sažetak

Uvod/Cilj rada. Cilj istraživanja bio je ispitati uticaj disfunkcionalnog porodičnog sistema, izazvanog očevim alkoholizmom, na intelektualni razvoj i školsko postignuće mladih iz tih porodica, u poređenju sa intelektualnim razvojem mladih iz funkcionalnih porodica. Poseban cilj istraživanja bio je da se utvrde vrste teškoća u učenju mladih iz alkoholičarskih porodica.

Metod. Istraživanje je urađeno na uzorku od 691 ispitanika, starosti od 14-19 godina. Uzorak je bio sastavljen od dva poduzorka: kontrolne grupe (294 testiranih subjekata iz porodica bez alkoholizma) i eksperimentalne grupe sastavljene od 397-testirana subjekata iz porodica sa alkoholizmom. Istraživanje je urađeno u srednjim školama u Vranju, Nišu i Beogradu. Uspeh u školi i problem u učenju su ispitani na autorizovanom upitniku; intelektualne sposobnosti su merene rezultatima na TRL-u (Test rezonovanja likova). Poređenje intelektualnih sposobnosti i problema u učenju ispitanika urađeno je diskriminativnom analizom i merama centralne tendencije.

Rezultati. Mladi iz alkoholičarskih porodica imaju značajno niži školski uspeh, više izostajanja iz škole, izraženije teškoće u učenju (problem pažnje i pamćenja, nezainteresovanost i strah od škole, ulaganje većeg napora za savladavanje gradiva), u odnosu na mlade iz nealkoholičarskih porodica. Dobijena je značajna razlika u kategoriji visoke inteligencije: 19% kod mladih iz nealkoholičarskih porodica, u odnosu na 3% kod mladih iz alkoholičarskih porodica.

Zaključak. Dobijeni rezultati ukazuju na potrebu uvođenja dodatnog preventivnog rada sa decom i mladima iz alkoholičarskih porodica, kojima bi se smanjili negativni efekti porodične disfunkcionalnosti na intelektualni razvoj. U mentalno-higijenske mere trebalo bi uključiti povećanu stimulaciju za intelektualni razvoj.

UVOD

Porodični alkoholizam, prema sistemskom teorijskom pristupu, dovodi do disfunkcionalnosti porodičnog sistema u kome višestruko oštećena diferencijacija supružnika vodi ka nemogućnosti razvoja diferencijacije dece koja odrstaju u tim porodicama^(1,2). Najizraženije posledice porodičnog alkoholizma na funkcionisanje porodičnog sistema su promene u porodičnim dimenzijama kohezivnosti i komunikaciji između subsistema⁽³⁾, koje su često praćene prisustvom fizičkog, emocionalnog i seksualnog nasilja i neostvarivanjem roditeljskih uloga^(1,4).

Odrastanje u disfunkcionalnom alkoholičarskom sistemu remeti psiho-socijalni razvoj dece u tim porodicama uslovljavajući nastanak aktivnih, eksternalizovanih, i pasivnih, internalizovanih simptoma⁽⁴⁾.

Rezultati istraživanja o posledicama odrastanja u alkoholičarskim porodicama ukazuju na pojavu eksternalizovanih simptoma kod dece i mladih: agresije, impulsivnog ponašanja, ADHD-poremećaja pažnje i ponašanja, ODD-poremećaja pažnje/hiperaktivnog poremećaja, CD-problema autoriteta^(3,4,5,6). Internalizovani simptomi dece i mladih iz alkoholičarskih porodica su: depresija, anksioznost, hipersenzitivnost, naučena bespomoćnost i akutna stanja straha⁽⁷⁾. Emocionalni problemi, problemi pažnje i odnosa prema autoritetima mladih iz alkoholičarskih porodica praćeni su teškoćama u intelektualnom razvoju i naglašenim školskim problemima⁽⁸⁾.

Studije deficita ukazuju da deca alkoholičara u predškolskom uzrastu imaju siromašniji rečnik i manje razvijene intelektualne veštine, u odnosu na decu nealkoholičara^(9,10,11).

Deca alkoholičara sa normalnom inteligencijom, na školskom uzrastu, imaju otežane mogućnosti usmeravanja pažnje, teškoće u praćenju uputstava i uviđanja odnosa (4,12,13).

U nekim istraživanjima nađena je niža opšta i verbalna inteligencija, merena apstraktnim i konceptualnim rezonovanjem, kod dece čiji su očevi alkoholičari, u odnosu na decu nealkoholičara⁽¹⁴⁾.

Na testovima aritmetike i čitanja deca iz alkoholičarskih porodica imaju niže rezultate, u poređenju sa decom nealkoholičara.

U longitudinalnim studijama na deci alkoholičara, vezanim za ponašanje u školi, pronađene su brojne osobine koje uslovljavaju niže školsko postignuće: niže intelektualne sposobnosti, lenjost, nesigurnost, stereotipnost i manje socijalnih kontakata⁽¹⁶⁾.

CILJ RADA

Cilj rada je bio da se utvrdi uticaj odrastanja mladih u disfunkcionalnoj porodici, izazvane očevim alkoholizmom, na intelektualni razvoj i školsko postignuće. Praktični cilj rada sastoji se u definisanju mogućnosti primene preventivnih mera i dodatnih intelektualnih stimulacija radi ublažavanja negativnog uticaja disfunkcionalne porodice na intelektualni razvoj i školsko postignuće.

MATERIJAL I METODE

Istraživanje je urađeno na uzorku od 691 ispitanika, starosti od 14-19 godina. Kontrolnu grupu je činilo 294 (43%) učenika Gimnazije u Vranju, koji su izdvojeni na osnovu preliminarnog istraživanja upitnikom kombinovanog tipa, kojim su izdvojeni ispitanici u čijim porodicama nije registrovan roditeljski alkoholizam, niti bilo koja druga psihopatologija. Eksperimentalnu grupu je činio uzorak od 397 (57%) ispitanika čiji su roditelji bili ambulantno ili bolnički lečeni u Psihijatrijskoj bolnici i Zavodu za mentalno zdravlje u Vranju, Zavodu za zaštitu zdravlja Kliničkog centra u Nišu i Bolnici za bolesti zavisnosti u Beogradu. Testiranje u Nišu i Beogradu su radili psiholozi i specijalizovani pedagozi, koji su radili terapijski rad sa roditeljima i decom. Testiranje je rađeno uz prethodnu dozvolu direktora pomenutih ustanova i saglasnosti roditelja. Za testiranje TRL-om, testom opšte inteligencije, je propisano 30 minuta, sa određenim uputstvom, dok se popunjavanje upitnika

moglo uraditi za 15 minuta. Istraživanje je rađeno u periodu od 2007-2010. godine.

Obrađena podataka je rađena upotrebom programskog paketa SPSS u verziji 11, 5.

Rezultati su prikazani metodama statističke deskripcije: distribucijom frekvencija, srednje vrednosti, standardne devijacije i procentima. Značajnosti razlika su rađene Hi kvadrat testom i t- testom. Granica statističke značajnosti je manja od 1% ($p < 0,001$).

REZULTATI

Mladi iz alkoholičarskih porodica imali su značajno niži uspeh u školi ($p < 0,001$), u poređenju sa školskim postignućem mladih iz nealkoholičarskih porodica (Tabela 1). Nedovoljan uspeh u školi postiglo je 25,2% mladih iz alkoholičarskih i 2% mladih iz nealkoholičarskih porodica. Dobijene su velike razlike u postizanju odličnog uspeha u školi (29,2% mladih iz alkoholičarskih porodica i 51,7% iz nealkoholičarskih porodica).

Mladi iz alkoholičarskih porodica značajno više su izostajali sa nastave ($p < 0,001$), u odnosu na mlade iz nealkoholičarskih porodica (Tabela 2). Prosečno opravdano odsustvo mladih iz porodica alkoholičara bilo je 39 časova, u odnosu na 16 časova mladih iz porodica nealkoholičara. Mladi iz alkoholičarskih porodica prosečno su neopravdano odsustvovali po 5 časova, dok su mladi iz nealkoholičarskih porodica neopravdano odsustvovali prosečno po 2 časa.

Istraživanjem su dobijene značajne razlike ($p < 0,001$) u izraženim teškoćama pri učenju kod mladih iz alkoholičarskih porodica, u odnosu na mlade iz nealkoholičarskih porodica (Tabela 3).

Dve trećine mladih iz alkoholičarskih porodica (69,5%) imalo je probleme pažnje pri učenju, u poređenju sa mladima iz kontrolne grupe (29,3%).

Probleme u pamćenju školskog gradiva imalo je 44,3% mladih iz alkoholičarskih porodica, u odnosu na 6,8% mladih iz nealkoholičarskih porodica. Problemi pažnje i pamćenja bili su praćeni teškoćama u savladavanju gradiva kod 56,2% mladih iz alkoholičarskih porodica.

Teškoće i neuspeh u savladavanju školskog gradiva bili su praćeni strahom od škole kod 29% mladih iz alkoholičarskih, u odnosu na 6,1% mladih iz nealkoholičarskih porodica. Zabrinutost za ispunjavanje školskih obaveza imalo je 41% mladih iz alkoholičarskih porodica, u odnosu na 27,2% mladih iz nealkoholičarskih porodica. Mladi iz alkoholičarskih porodica znatno više su ulagali napor pri savladavanju gradiva (41,6%), u odnosu na mlade iz nealkoholičarskih porodica (5,4%).

Istraživanjem su dobijene značajne razlike ($p < 0,001$) u razvijenosti intelektualnih sposobnosti mladih iz alkoholičarskih i nealkoholičarskih porodica (Tabela 4). Prosečna dobijena vrednost mladih iz alkoholičarskih porodica na testu opšte inteligencije (Test rezonovanja likova) bila je $AS=108,34$, nešto ispod proseka, u odnosu na $AS=112,67$, nešto iznad proseka, kod mladih iz nealkoholičarskih porodica. Najveća dobijena razlika u intelektualnim sposobnostima mladih iz alkoholičarskih porodica bila je u kat-

Tabela 1/ Uspeh u školi mladih iz alkoholičarskih i nealkoholičarskih porodica, x^2 / **Tabel 1 Success in school of young from alcoholic, s and non-alcoholic, s families**

PORODICA FAMILY		USPEH / SUCCESS			
		nedovoljan insufficient	dobar good	vrlo dobar very good	odličan exellent
nealkoholičarska non-alcoholic's	f	6	28	108	152
	%	2,0%	9,5%	36,7%	51,7%
alkoholičarska alcoholic's	f	100	47	134	116
	%	25,2%	11,8%	33,8%	29,2%
x^2	V	df	p		
	82,276(a)	3	,000		

Tabela 2/

Izostajanje iz škole mladih iz alkoholičarskih i nealkoholičarskih porodica / Table 2 Staying away from school of young from alcoholic,s and non-alcoholic,s families

izostajanje iz škole staying away from school	mladi iz alkoholičarskih porodica young from alcoholic's families		mladi iz nealkoholičarskih porodica young from non-alcoholic's families		χ^2	p
	AS(M)	SD	AS(M)	SD		
časovi/lessons						
opravdani /injustified	39.08	30.464	15.87	11.659	206,48	,000
neopravdani/ non-justified	5.00	5.274	2.26	1.499	108,19	,000

Tabela 3/

Problemi u učenju mladih iz alkoholičarskih i nealkoholičarskih porodica / Tables 3 Learning-related problems of young from alcoholic,s and non-alcoholic,s families

problemi u učenju learning-related problems	mladi iz alkoholičarskih porodica young from alcoholic's families		mladi iz nealkoholičarskih porodica young from non-alcoholic's families		χ^2	p
	f	%	f	%		
pažnja attention	276	69.5%	86	29.3%	109,817	,000
pamćenje memory	176	44.3%	20	6.8%	117,086	,000
nezainteresovanost za školu uninteresting for school	125	31.5%	40	13.6%	29,711	,000
učenje gradiva learning lessons	222	56.2%	46	15.6%	117,086	,000
strah od škole fear of school	115	29.0%	18	6.1%	56,716	,000
zabrinutost za školske probleme anxiety for school problems	165	41.8%	80	27.2%	15,596	,000

egoriji visoke inteligencije (Tabela 5). Visoko razvijena intelektualna sposobnost je nađena kod 4,3% mladih iz alkoholičarskih porodica i 19% kod mladih iz nealkoholičarskih porodica.

DISKUSIJA

Istraživanje ukazuje da je odrastanje mladih u disfunkcionalnoj porodici, izazvano porodičnim alkoholizmom, dovelo do specifičnog intelektualnog razvoja, čija su glavna obeležja nisko školsko postignuće, izraženi problemi u učenju i izostajanje iz škole.

Neostvarivanje porodičnih uloga, emocionalne i instrumentalne, u postavljanju ciljeva i granica u ponašanju dece, nezainteresovanost za decu i opterećenost partnerskim konfliktom⁽¹⁷⁾, uslovljava formiranje niskog stepena motivisanosti za učenje i školsko postignuće. Nemotivisanost mladih iz alkoholičarskih porodica potvrđuje i dobijeni podatak da četvrtina mladih iz alkoholičarskih porodica ima nedovoljan uspeh u školi.

Mladi iz alkoholičarskih porodica dvostruko više su

izostajali sa nastave, u odnosu na mlade iz nealkoholičarskih porodica. Zanimarivanje dece u alkoholičarskim porodicama, neostvarivanje instrumentalne uloge roditelja ili smanjene kontrole dečjeg ponašanja, praćeno je velikim izostajanjem iz škole (4,9).

Opterećenost roditelja braćnim konfliktom, dovodi do povećanog emocionalnog reagovanja mladih na svade ili nasilno ponašanje u braćnoj dijadi. Iracionalni impulsi, koji potiču iz agresije ili anksioznosti mladih, otežavaju sticanje iskustva kroz realistićku komunikaciju sa sredinom, onemogućavaju predviđanje svog ponašanja i dovođenje u logićke odnose ćinjenice ili školsko znanje⁽¹³⁾.

Naglašeni problemi sa pažnjom⁽⁸⁾, osnovnim nižim kognitivnim procesom, koji selektuje podatke za dalju obradu⁽¹¹⁾ praćeno je brojnim teškoćama u savladavanju gradiva zbog problema sa pamćenjem i nezainteresovanosti za školu.

Dobijeni rezultati istraživanja pokazuju da su mladi iz alkoholičarskih porodica imali izraćenije emocionalne probleme u ispunjavanju školskih obaveza, strah i zabrinutost, u odnosu na mlade iz nealkoholičarskih porodica. Emocionalni problemi mladih iz alkoholičarskih porodica se objašnjavaju poremećajima porodićnih dimenzija kohezivnosti i komunikacije. Smanjena bliskost ili kohezivnost između subsistema u alkoholičarskoj porodici, izraćeni problemi u komunikaciji, sa elementima fizićkog, psiholoćkog i seksualnog nasilja^(3,6) imaju za posledicu naglašene emocionalne probleme mladih iz tih porodica, naroćto akutna stanja straha, anksioznosti i depresije⁽⁷⁾.

Istraživanjem se potvrđuju nalazi iz brojnih studija u kojima mladi iz alkoholičarskih porodica imaju znaćajne teškoće u razvoju intelektualnih sposobnosti,, naroćito u kategoriji visoke inteligencije (9,10,15,18,19) .

Neka dosadasnja istraživanja nalaze objašnjenje za otežani intelektualni razvoj u oštećenjima nerava koji primaju i prosleđuju informacije, uticajem hiperaktivnosti, lakom distrakcijom ili uskim obimom pažnje, i nedostatkom intelektualne stimulacije u porodici (4,12,13).

Elektrofizioloćka istraživanja utvrđuju sniženo prisustvo evociranih potencijala P-3 talasa, kojim se registruju odrećeni kognitivni procesi kod dece alkoholićara⁽²⁰⁾.

ZAKLJUČAK

Istraživanjem su dobijeni rezultati koji ukazuju da odrastanje u alkoholičarskoj porodici značajno remeti intelektualni razvoj dece i mladih. Izraženi problemi u razvoju nižih i viših kognitivnih procesa, pažnje i pamćenja, praćeni su otežanim razvojem intelektualnih sposobnosti i nižim stepenom školskog postignuća.

Rezultati istraživanja ukazuju na potrebu da se, uporedo sa terapijskim radom sa mladima iz alkoholičarskih porodica, uključi i škola, sa ciljem da se poveća motivacija za školsko postignuće i poveća izloženost mladih intelektualnoj stimulaciji, kroz dopunski, dodatni i vannastavni rad.

Tabela 4/ Količnik inteligencije mladih iz alkoholičarskih i nealkoholičarskih porodica, *t*-test / **Table 4** Quotient intelligence of young from alcoholic,s and non-alcoholic's families

PORODICA FAMILY	N	AS(M)	SD	SG
mladi iz nealkoholičarskih porodica young from non- alcoholic,s families	294	112,666 7	7,18392	,41897
mladi iz alkoholičarskih porodica young from alco- holic,s families	397	108,340 1	8,03985	,40351
F	p	t	df	p
5,853	,016	7,315	689	,000
,000	,000	7,438	66,185	,000

Tabela 5/ Količnik inteligencije (kategorija) mladih iz alkoholičarskih i nealkoholičarskih porodica / **Table 5** Quotient intelligence(rang) of young from alcoholic's and non-alcoholic's families

IQ		ispod proseka under average		prosečna average	iznad proseka over average	visoka high level	nadarenost talented
PORODICA FAMILY	mladi iz nealkoholičarskih porodica young from non-alco- holic,s families	f	2	98	138	56	0
		%	,7%	33,3%	46,9%	19,0%	,0%
	mladi iz alkoholičarskih porodica young from alcoholic,s families	f	0	211	167	17	2
		%	,0%	53,1%	42,1%	4,3%	,5%
χ^2	V	df		p			
	54,781(a)	4		,000			

Abstract

Introduction/Objective. The aim of this study was to establish influence of dysfunctional families systems, caused by fathers alcoholism, on the different intellectual development and school achievement of young people from alcoholics families and compared with the intellectual development of young people from non-alcoholics families. A special aim of this study was to identify the kinds of learning-related problems of young from alcoholics families.

Method. The research has been done on a sample of 691 test subjects, aged 14-19, consisting of two sub-samples: a control group (294 test subjects from non-alcoholics families) and experimental one (397 test subjects from alcoholics family). The sample consisted of test subjects from Vranje, Niš and Belgrade. School achievement and learning-related problems have been examined by Questionnaire and intellectual capacities measured by the Test of Character Reasoning (TRC). The differences in intellectual development and school achievement, between young from alcoholics and non-alcoholics families, have been estimated by discriminant analyses and measures of central tendencies.

Results. Young from alcoholics families have significant low level in school achievement, compared with the young from non-alcoholics families. They have more staying away from school and have more problems in learning (problem with attention and memory, uninteresting for school duties and fear of school, too). Young from alcoholics families have greater efforts for learning lessons compared with the young from non-alcoholics families. This study received statistically difference in the development of the high-level of intellectual quotient between young from alcoholics (3%) and non-alcoholics families (19%).

Conclusion. The results from this study show that preventive work with the young from alcoholics families should include measures which reduce the negative consequences of family dysfunction to intellectual development. The mental-hygienic work with the young from alcoholics families must include increased intellectual stimulation.

LITERATURA

- Gačić, B. Theory of systems family, *Psychiatry today*, 1983; 2(1-2): 375-380. (In Serbian)
- Bowen, M. *Family Therapy in Clinical Practice*, Jason Aronson New York, 1978; 342-347.
- Lease, S.H. A model of depression in adult children of alcoholics and nonalcoholics. *Journal of Counseling and Development* 2002; 80(4): 441-451.
- Collins, H. *Adolescent Psychiatry*, 1999; 236-256.
- Kenneth, J., Sher, Ph.D. *Psychological Characteristics of Children of Alcoholics*, 1997; Vol. 21, No. (3): 124-145.
- Turney, L. *Getting Past the Games Addicted Parents Play*, Do It Now Foundation 2000; 808.
- Moos, R.H., Billings, A.G., *Children of alcoholics during the recovery process: Alcoholic and matched control families*, *Addictive Behaviours*. 1982; 7: 155-163.
- Smith, T.L., *An 8-years follow-up of 450 sons of alcohol and control subjects*, *Archives of General Psychiatry*, 1996; 52: 202-210.
- Noll, R.B., Zucker, R.A., *Cognitive and motor achievement of sons of alcoholics and controls: The early childhood years*, *Development Psychology*, 1992; 28: 665-675.
- Miler, L.S., Wasserman, G.A., Neugebauer, R., Gorman-Smith, D., & Kombonkos, D. Witnessed community violence and antisocial behavior in high-risk, urban boys. *Journal of Clinical Child Psychology*, 1999; 28, 2-11.
- Knop, J., Teasdale, T.W., Schulsinger, F., Goodwin, D.W., *A prospective study of young men at high risk for alcoholism: School behaviour and Achievement*, *Journal of Studies of Alcohol*, 1985; 46(4): 273-278.
- Davis, T.M. *Relative contributions of family history and perceived family environmental on women's reactions to alcohol*. *Dissertation Abstracts International* 1997; 57(7): 4702-B.
- Sayette, M.A., Martin, C.S., Perrott, M.A., Wertz, J.M. *Parental alcoholism and the effects of alcohol on mediated semantic priming*. *Experimental and Clinical Psychopharmacology* 2001; 9(4): 409-417.
- El-Guebaly, N., Offord, D.R., *The offspring of alcoholics: A Critical review*. *American Journal of Psychiatry*, 1977; (134): 357-366.
- Bennett, L., Wolin, S.J., Reis, D., Teitelbaum, M., *Couples at Risk for Alcoholism*, 1987; 146-159.
- Berger, J., Stojiljković, S., *Psychological Defence in Children Whose Parents are Alcoholics*. Stojiljković, S., (ED) *Frequency, Causes, Social and Economic Consequences and Prevention of Alcoholism in Families with Low Income*. Institute of Alcoholism, Belgrade, 1975; 236-246. (In Serbian)
- Barragan, M. *The Child-Centered Family*, In: Guerin, Ph.J., *Family Therapy, Theory and Practice*, Gardner Press, New York. 1976; 231-236.
- Ferraro, F.R.; Douglas, J.; Marino, J. *Inhibiting irrelevant information in adult children people with alcoholism*. *Journal of psychology* 2007; 141(2): 173-180.
- Harter S.L. *Psychological adjustment of adult children of alcoholics: A review of the recent empirical literature (review)* *Clinical Psychology Review* 2000; 20(3): 311-337.
- Begleiter, H., Pojesz, B., Bihari, M.A., Kissin, B., *Event related brain potential in Boys at risk for alcoholism*, *Science*. 1986; (225): 1493-1498.

■ Rad je primljen 09.10.2013. Prihvaćen 09.12.2013.